

14. Maslach C. Burnout: The loss of human caring / C. Maslach, A. Pines // *Experiencing Social Psychology*. – N. Y. : Knopf, 1979. – P. 246–252.
15. Mazur P. J. Differential impact of administrative, organizational and personality factors on teacher burnout / P. J. Mazur, M. D. Lynch // *Teaching and Teacher Education*. – 1989. – Vol. 5 (4). – P. 337–353.
16. Pines A. M. Burnout: An existential perspective / A. M. Pines // *Professional burnout: Recent developments in the theory and research* / Ed. W. B. Schaufeli, Cr. Maslach & T. Marek. – Washington DC : Taylor & Francis, 1993. – P. 33–51.
17. Schaufeli W. B. The burnout companion to study and practice: A critical analysis / W. B. Schaufeli, D. Enzmann. – Washington DC : Taylor & France, 1998. – 220 p.

Received January 12, 2018

Revised February 15, 2018

Accepted March 7, 2018

УДК 159.9.019:001.891.159.98.316.7

Н. М. Гончарук

goncharuk.nat17@gmail.com

Проблеми методології дослідження інтелектуального регулювання комунікації

Honcharuk N. M. Problems of the methodology of research of intellectual regulation of communication / N. M. Honcharuk // *Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva*. – Issue 40. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 80–94.

N. M. Honcharuk. Problems of the methodology of research of intellectual regulation of communication. The article analyzes the methodological approaches and directions of research of intellectual regulation of communication. In the structure of this process, three main components are identified, which are basic for the study of mental communicative behavior – linguistic, social and emotional intelligence. On the basis of theoretical and methodological analysis of the problem, the methods of research of these

varieties of intelligence have been determined. Thus, it is established that the study of linguistic intelligence occurs through the analysis of vocabulary, vocabulary definitions, discourse, dialogue and monologue speech. Methods of studying social intelligence have been defined and analyzed. It is found out that its basis is an analysis of a number of adaptive functions, status-role and social characteristics. The role of emotional intelligence in the system of intellectual regulation of communication is specified. It is proved that its main directions are an analysis of the ability to manage his own emotions and the ability to influence the emotions of others, which is studied by a number of experimental methods. It is noted that the function of intellectual regulation of communication is an integral mechanism that should be investigated in integrative unity.

On the basis of the data of the methodological research and the generalizations carried out, a schema of experimental work is elaborated. It can be used as the basis for both the experiment, and the diagnostic research of the mental communicative abilities of individual clients.

Key words: communication, intellectual regulation, linguistic intelligence, social intelligence, emotional intelligence.

Н. М. Гончарук. Проблеми методології дослідження інтелектуального регулювання комунікації. У статті проаналізовано методологічні підходи та напрями дослідження інтелектуального регулювання комунікації. У структурі цього процесу виокремлено три основні компоненти, які є базовими для вивчення ментальної комунікативної поведінки – лінгвістичний, соціальний та емоційний інтелект. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми з'ясовано методи дослідження цих різновидів інтелекту. Так, встановлено, що вивчення лінгвістичного інтелекту відбувається шляхом аналізу словника, словникових дефініцій, дискурсу, діалогічного і монологічного мовлення. Визначено та проаналізовано методи вивчення соціального інтелекту. З'ясовано, що його основою є аналіз низки адаптивних функцій, статусно-рольових і соціальних характеристик. Конкретизовано роль емоційного інтелекту в системі інтелектуального регулювання комунікації. Доведено, що його головними напрямками є аналіз здатності керувати власними емоціями й уміння впливати на емоції інших, що вивчається шляхом застосування низки експериментальних методів. Зауважено, що функція інтелектуального регулювання комунікації є цілісним механізмом, який слід досліджувати в інтегративній єдності.

На основі даних методологічного дослідження та проведених узагальнень розроблено схему експериментальної роботи, яка може використовуватись як базове підґрунтя констатувального експерименту, так і основа діагностичного дослідження ментальних комунікативних здібностей окремих клієнтів.

Ключові слова: комунікація, інтелектуальне регулювання, лінгвістичний інтелект, соціальний інтелект, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. Структурована система інтелектуального регулювання забезпечує координацію функцій аналізу та відповідає за логічне впорядкування комунікативного процесу. Інтелект є одним із найвищих регулятивних рівнів, що опосередковується складними інтегративними функціями кори головного мозку й характеризується абстрактно-символічним змістом психічної діяльності. Експериментальне дослідження інтелектуального регулювання комунікації проводиться з метою виявлення або уточнення закономірностей комунікативного розвитку особистості.

Забезпечення функціонування інтелектуального компонента комунікації здійснюється на основі інтелекту. Із позицій нашого дослідження інтелектом є аналітико-гносеологічний процес опрацювання інформації, який у комунікативній взаємодії представлений складною ієрархічною послідовністю механізмів соціально-комунікативної активності. Відносно комунікації інтелект виступає як: система міжфункціональних когнітивних процесів, які забезпечують ефективне оволодіння комунікативними навичками [1, с. 99]; структурований механізм аналізу комунікативної ситуації, представлений низкою процесуальних характеристик [5, с. 148]; ментальний набір поведінкових стратегій, що формують тип індивідуального реагування у різних комунікативних ситуаціях [12, с. 336]; адаптаційний механізм пристосування до умов соціуму [12, с. 304].

Описані підходи дають змогу уточнити основні дослідницькі стратегії інтелектуального регулювання комунікації: а) стратегію цілісного аналізу комунікативного акту, що дає змогу дослідити його міжфункціональні зв'язки; б) стратегію структурування комунікативної ситуації, що вивчає процесуальні характеристики спілкування; в) стратегію оцінки індивідуальної комунікації, що дає можливість диференціювати комунікативний тип; г) стратегію вивчення адаптаційного механізму пристосування до умов комунікативної взаємодії, яка з'ясовує гнучкість в організації комунікативної взаємодії.

Методологія аналізу інтелектуального регулювання комунікації передбачає проведення низки наукових досліджень щодо вивчення структурних компонентів комунікації.

Експериментальні розвідки показують, що з усіх структурно-типологічних характеристик інтелекту найважливішими для комунікації є лінгвістичний, соціальний та емоційний різновиди [3; 11]. Лінгвістичний компонент представлений знанням мови,

мовленневими здібностями, функціонуванням операційного та змістового блоків мислення. Соціальний інтелект відображений у регуляції міжособистісних взаємостосунків, соціальній адаптованості, здатності до інтеграції у систему суспільних відносин. Емоційний інтелект описується емпатійними та рефлексивними навичками взаємодії, спроможністю розуміти емоційні стани інших людей у різних комунікативних ситуаціях.

Вивчення лінгвістичного інтелекту, пов'язаного з операційно-змістовими характеристиками спілкування, здійснюється на основі аналізу мовленневих дій комунікантів і змістової складової їхньої комунікації. Для цього застосовують низку експериментальних методів.

Змістові характеристики мовлення як засобу комунікації визначають методом аналізу словника та словникових дефініцій. Дефініції, що розглядаються у межах цього методу, є логічними операціями з'ясування та пояснення змісту поняття [7, с. 159]. Простіше кажучи, дефініції – це визначення терміна. До них належать індуктивні судження, наприклад: а) екстраверти є комунікабельними (більший засновок); б) Ніколо Макіавеллі – екстраверт (менший засновок); в) отже, Ніколо Макіавеллі – комунікабельний (висновок). Індуктивні судження досліджують за методикою «Силогізми», яка вивчає здатність здійснювати умовиводи. Окрім того, для вивчення словника та словникових дефініцій застосовують тести «Словник», «Прості аналогії», «Складні аналогії», «Тлумачення прислів'їв і метафор». За їх допомогою вивчають багатство словникового запасу, вміння логічно пояснювати значення слів – усі ті процеси, що безпосередньо впливають на ефективність комунікації.

У літературі з комунікативної лінгвістики проблема дослідження лінгвістичного інтелекту розглядається у плані *контекстно-ситуативного аналізу дискурсу* – методу, за допомогою якого можна з'ясувати специфіку функціональних характеристик мовних одиниць у певних різновидах тексту [6, с. 9]. Дискурсом є завершена мовленнева діяльність людини (висловлювання, розповідь).

У психології дискурс вивчають на різних рівнях. Найелементарнішим є аналіз висловлювань – окремих речень і фраз, які вимовляють співрозмовники. Ефективними для дослідження висловлювань є методика малюнкових фрустраційних реакцій С. Розенцвейга і тест вербальної фрустрації Л. Собчик. Вони полягають в інтерпретації спонтанних висловлювань, які дослі-

джувані дають у відповідь на різноманітні фруструючі ситуації: позбавлення (privation), втрату (deprivation), конфлікт (conflict). За результатами тесту визначають такі психологічні характеристики, як спрямованість, тип і форму висловлювань. Окрім аналізу висловлювань, здійснюють контекстно-ситуативний аналіз тексту. Для цього аналізують його логічну побудову, завершеність, граматичне конструювання, структурованість, змістові та смислові характеристики.

У межах контекстно-ситуативного аналізу дискурсу та розгляду його психологічних характеристик проводять *контент-аналіз*. Він полягає у кількісному диференціюванні найуживаніших смислових конструктів. Опрацьовуючи текст, підраховують загальну кількість одиниць і з'ясовують, скільки з них належить до різних ціннісно-смислових категорій. Наприклад, у досліджуваному тексті орієнтовно визначено 50 смислових одиниць (простих речень) – їх і приймають за 100%. Із них 5 смислових одиниць (10%) указує на значущість статусно-рольових конструктів (висловлювань типу «я хороший організатор», «у колі друзів мене поважають»); 10 (20%) – емоційних («мені було весело», «я хвилювався»), 25 (50%) – мотиваційних («коло моїх інтересів – це музика»), 10 (20%) – інтелектуальних («я обізнаний у питаннях психології»). Для інтерпретації використовують критерії, відповідно до тематики дослідження, що проводиться. Уживаність тих чи інших конструктів свідчить про ціннісно-смислові переваги у спілкуванні.

Для детальнішого дослідження лінгвістичного інтелекту використовують *Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку* (Heidelberger Sprachentwicklungs Test), який складається з 13 субтестів: розуміння граматичних структур; утворення множини іменників; імітації граматичних структур; корекції семантично неправильних речень; словотворення; варіації назв; класифікації понять; запам'ятовування оповідання; утворення ступенів порівняння прикметників; взаємозв'язку вербальної та невербальної інформації; кодування і декодування наочної інтенції; конструювання речень; знаходження слів; відтворення розповіді [2, с. 69]. В україномовному середовищі цей тест мовленнєвого розвитку використовують в адаптаціях К. Крутій (2003), Н. Михайлової (1990).

Для визначення рівня усвідомлення та швидкості розуміння текстового матеріалу застосовують *інтелектуальний тест «Перевірка G»* (автор М. Мілан). Тест є швидкісним, склада-

ється зі 186 запитань, що потребують однослівної відповіді. На основі цього тесту визначають швидкість осмислення матеріалу, навички читання, вміння конструювати висловлювання, але найефективнішим є дослідження вербального осмислення та розуміння.

Зміст проблеми інтелектуального регулювання комунікації не вичерпується вивченням лінгвістичного інтелекту. Із позицій психологічного підходу важливим є розгляд соціального інтелекту, який полягає у здатності розуміти поведінку людей [11, с. 147]. Дослідження соціального інтелекту проводиться шляхом аналізу міжособистісних взаємостосунків, статусно-рольових чинників спілкування й адаптивних навичок. Із цією метою використовують соціометричні техніки, об'єктивні методи, стандартизовані самозвіти. З усього арсеналу *соціометричних технік* результативним є використання соціометрії Дж. Морено, автосоціометрії Л. Реснера, Я. Коломінського, референтометрії К. Щедриної. Усі ці методики дають змогу визначити статусний розподіл у малих групах і його вплив на комунікацію. Так, за допомогою соціометрії виявляють соціометричний статус (лідера, популярного, малопопулярного, ізольованого); наявність угруповань, рівень згуртованості у взаємостосунках. За допомогою автосоціометрії розкривають уявлення про свій соціометричний статус, центробіжні та центрострімкі установки у межах групи. На основі референтометрії досліджують емоційну привабливість і значущість учасників комунікативного процесу [10].

Особливий інтерес у межах вивчення соціального інтелекту представляють ті роботи, що надають інформацію про рівень сформованості соціальних здібностей. Ці відомості отримують на основі застосування комплексного *тесту дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда*, за допомогою якого вивчають психологічну проникність – здатність розуміти наміри, почуття, емоційні стани інших людей за особливостями їхньої поведінки. Тест спрямований на пізнання класів поведінки (вміння розпізнавати загальні комунікативні тенденції і розмежовувати їх); аналіз соціальних взаємостосунків; з'ясування логіки комунікативних ситуацій; усвідомлення змін поведінки; розуміння її результативності та здатності прогнозувати наслідки дій. Він складається з чотирьох субтестів: «історії із завершенням», «групи експресії», «вербальна експресія», «історії з доповненням». Окрім тесту Дж. Гілфорда, застосовується його модифікований варіант в адаптації Е. С. Михайлової [9].

Результативним також є *багатофакторний тест вивчення соціального інтелекту Т. Хана*, який досліджує його як різнокомпонентне явище. Найбільш значущими структурними елементами дослідник виокремлює такі: судження в ситуаціях комунікації, пам'ять на імена та особи, здатність до розпізнавання прихованих внутрішніх станів, почуття гумору, соціальну інформованість. Усі ці компоненти об'єднані одним інтелектуальним механізмом, яким виступають соціальні когнітивні здібності. Їх сформованість є показником рівня розвитку соціального інтелекту.

Невід'ємною характеристикою і важливим критерієм інтелектуального регулювання процесів комунікації є соціальна активність, що забезпечує здатність до активної взаємодії та узгодженості у спілкуванні. Нею називають усвідомлену надситуативну діяльність, що інтегрує у собі раціональне й емоційне начала (В. Косоєць [8]). Дослідження соціальної активності як складової інтелектуальної регуляції комунікації здійснюють за допомогою методики діагностики типу поведінкової активності Л. Вассермана та Н. Гуменюка, що виявляє п'ять типів соціально-поведінкової активності – від енергійно-імпульсивної до раціональної, схильної до розумової діяльності особистості [13, с. 531].

Ще однією основоположною і фундаментальною характеристикою інтелектуального регулювання комунікації є *емоційний інтелект* – когнітивна здібність керувати власними емоціями та впливати на почуття оточуючих. Виявлення особливостей емоційного інтелекту здійснюється шляхом аналізу рівня емпатії, рефлексії, дослідження здатності розуміти емоційні стани інших людей, що реалізується на основі використання низки психологічних методів і методик.

У межах дослідження емоційного інтелекту кількісні та якісні показники сформованості емоційної сфери дає змогу розглянути *тест вивчення емоційного інтелекту Н. Холла*. Визначальними для емоційно-інтелектуального розвитку є вміння усвідомлювати свої почуття та вербалізувати їх у спілкуванні – ці якості досліджує шкала «Емоційна обізнаність». За результатами тестування вивчають здатність керувати афектом у складних ситуаціях (шкала «Управління своїми емоціями»), мотиваційні навички (шкала «Самомотивація»). Високі показники за цими шкалами свідчать про сформованість навичок емоційного контролю. Не менш важливою інтелектуальною якістю є вміння розуміти емоції інших людей (шкала «Емпатія») та впливати

на їхній емоційний стан (шкала «Управління емоціями інших людей»). Усі ці тестові субшкали дають змогу визначити рівень емоційного інтелекту в структурі інтелектуального регулювання комунікації та його вплив на інтелектуальну поведінку комунікантів.

У подальшому інтерес до проблеми дослідження емоційного інтелекту стає виразнішим. Особливий інтерес представляє праця Д. Гоулмана, у якій описується методика вивчення здатності використовувати емоції людей і свої власні для досягнення цілей. Тест спрямований на вивчення п'яти основних якостей: 1) самосвідомості – усвідомлення власних почуттів і причин, що їх викликають; 2) самоконтролю – вміння контролювати власні емоції; 3) емпатії – здатності розуміти емоції інших і співпереживати їм; 4) майстерності будувати гармонійні відносини; 5) уміння мотивувати себе та інших для досягнення цілей.

Можливості інтерперсонального й інтраперсонального інтелекту досліджує *тест-самозвіт емоційного інтелекту (ЕМІн) Д. Люсіна*, який шляхом стандартизованої опитувальної процедури виявляє знання про особливості своєї емоційної сфери та знання про особливості емоційної сфери інших. Інтерперсональний (міжособистісний) емоційний інтелект передбачає виконання дослідження за такими шкалами: шкала М1 – інтуїтивне розуміння чужих емоцій; шкала М2 – розуміння чужих емоцій шляхом експресії; шкала М3 – загальна здатність до розуміння чужих емоцій. Інтраперсональний (внутрішньоособистісний) емоційний інтелект дає змогу вивчити характеристики: шкала В1 – усвідомлення своїх емоцій; шкала В2 – управління своїми емоціями; шкала В3 – контроль експресії. Ці здібності забезпечують функціонування спілкування на емоційному рівні, що дає змогу підвищити його ефективність.

Ще один стандартизований самозвіт *дослідження емоційного інтелекту (self report emotional intelligence) Н. Шутте* та його колег (Ж. Малуфа, Л. Холла, Д. Хаггерті, Дж. Купера, С. Голдена) спрямований на вимірювання відразу трьох аспектів емоційного інтелекту: 1) оцінки та вираження емоцій (appraisal and expression of emotion); 2) регулювання афекту (regulation of emotion); 3) використання почуттів (utilisation of emotion). Він виявляє особливості соціального функціонування емоційної сфери і дає відповідь на запитання, як емоційні здібності сприяють комунікативній поведінці [15].

Емоційний інтелект як поєднання адаптивних можливостей вираження, регулювання, оцінки та використання емоцій у ситуаціях спілкування досліджує *тест емоційного інтелекту Мейєра – Селовея – Карузо (MSCEIT)*. Автори окреслюють такі основні напрями дослідження емоційного інтелекту: 1) вираження й оцінювання своїх емоцій: вербальне; невербальне; 2) оцінювання емоцій інших людей: за невербальними проявами; на основі емпатії; 3) регулювання емоцій: власних; чужих; 4) використання емоцій у мисленні та діяльності: для глобального планування; креативного мислення; переадресації уваги; мотивації. У комунікативній поведінці важливу роль відіграє когнітивна складова емоційного інтелекту, пов'язана з використанням емоцій у спілкуванні. Так, опрацювання інформації про емоції оточуючих є основою побудови власного комунікативного процесу стосовно співрозмовників та опонентів [14].

Емоційний інтелект як відповідний рівень компетентності вивчає *глобальний тест емоційного інтелекту (GEIT)*, який базується на моделі емоційної компетентності Д. Гоулмана. У межах тесту інтелект пояснюється як здатність розпізнавати, розуміти й управляти емоціями. Він підрозділяється на чотири основні кластери: самопізнання, самоконтролю, соціальної обізнаності й управління взаєминами. Два останніх мають пряме відношення до комунікації, забезпечуючи її перебіг та створюючи умови для повноцінного розвитку комунікативних процесів.

Різномічні дослідження проблеми емоційної регуляції комунікативного акту свідчать про те, що функціональним регулятивним механізмом є емпатійна здатність. Її вивчення здійснюють за допомогою низки опитувальників, таких як шкала емоційного відгуку А. Меграбяна, Н. Епштейна, вивчення рівня емпатії І. Юсупова, аналіз рівня емпатійних здібностей В. Бойко.

Однією з найпопулярніших є *методика діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойко*, спрямована не лише на визначення загального рівня емпатії, а й окремих її складових: раціонального, емоційного, інтуїтивного каналів емпатії, емпатійних установок, здатності до проникнення, ідентифікації. Раціональний канал емпатії дає змогу усвідомити стан і почуття іншої людини через зацікавленість та інтерес до неї. Емоційний канал полягає у співпереживанні, інтуїтивний – у здатності підсвідомо прогнозувати поведінку співрозмовника, виходячи зі свого минулого досвіду. Аналіз емпатійних установок створює

можливості з'ясувати, чи немає перешкод до спілкування через наявність деструктивних установок. Емоційна проникність й ідентифікація досліджуються через співпереживання, вміння поставити себе на місце партнера, здатність до наслідування.

Окрім емпатії, важливою інтелектуальною здібністю є рефлексія – майстерність комуніканта усвідомлювати, як його сприймає партнер по спілкуванню. Рефлексію як процес самопізнання досліджують за допомогою *методики вивчення рефлексивності А. Карпова* [4]. Вивчаючи рефлексію за допомогою тесту, аналізують три основні її складові: а) ситуативну рефлексію, що забезпечує безпосередній самоконтроль поведінки у комунікативній ситуації; б) поведінкову, що полягає в обмірковуванні своєї поточної діяльності; в) ретроспективну, що проявляється в аналізуванні передумов, мотивів і причин комунікативної події. Дослідження здатності до рефлексії дає змогу визначити наявність інтелектуальних умінь і навичок аналізу свого комунікативного потенціалу й усвідомлення шляхом зовнішнього сприймання себе як учасника комунікативної події.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, теоретичний аналіз методології інтелектуального регулювання комунікації дає підстави для виокремлення трьох основних компонентів експериментальної діяльності – дослідження лінгвістичного, соціального й емоційного інтелекту. На основі цього нами визначено основні напрями експериментального дослідження інтелектуального регулювання комунікації (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями експериментального дослідження інтелектуального регулювання комунікації

Структурні компоненти інтелектуального регулювання комунікації	Критерії аналізу	Методи та методики дослідження
1	2	3
<i>Лінгвістичний інтелект</i>	– Активний та пасивний словники; – словникові дефініції (визначення); – індуктивні судження;	– Аналіз словника та словникових дефініцій; – контекстно-ситуативний аналіз дискурсу;

Продовження табл. 1

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> – висловлювання як структурні одиниці діалогічного мовлення: їх спрямованість, тип, форма, конструювання речень; – дискурс як одиниця спілкування; – переказ тексту: усвідомлення та швидкість розуміння текстового матеріалу, словотворення, відтворення розповіді; – монологічне мовлення: його логічна побудова, завершеність, граматичне конструювання, структурованість, змістовно-сміслові характеристики, взаємозв'язок вербального та невербального мовлення 	<ul style="list-style-type: none"> – контент-аналіз; – методика малюнкових фрустраційних реакцій С. Розенцвейга; – тест вербальної фрустрації Л. Собчик; – Гейдельберзький тест мовленнєвого розвитку; – інтелектуальний тест «Перевірка G» М. Мілана
Соціальний інтелект	<ul style="list-style-type: none"> – Адаптивні функції; – соціальний статус і роль; – соціально-психологічна проникність: здатність розуміти особливості поведінки інших людей, приховані внутрішні стани, логіку комунікативних ситуацій; зміни та перетворення поведінки; – антиципація у структурі комунікації: вміння прогнозувати наслідки комунікативної поведінки; – соціально-пізнавальні функції: судження у ситуаціях комунікації; пам'ять на імена, події; соціальна інформованість; – соціальна активність 	<ul style="list-style-type: none"> – Соціометрія Дж. Морено; – автосоціометрія Я. Л. Коломінського; – референтометрія К. В. Щедріної; – тест дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда; – багатофакторний тест Т. Хана; – методика діагностики типу поведінкової активності Л. І. Вассермана, Н. В. Гуменюка

Продовження табл. 1

1	2	3
Емоційний інтелект	<ul style="list-style-type: none"> – Мотиваційно-емоційна активність: уміння мотивувати себе й інших на досягнення цілей; – емоційне самопізнання: усвідомлення своїх емоцій і почуттів, розуміння причин, що їх викликають; – вираження й оцінювання власних емоцій: вербальне, невербальне; – управління емоціями: самоконтроль, контроль експресії; – емпатія: вміння співпереживати, раціональний, емоційний, інтуїтивний канали емпатії, емпатійні установки; – управління емоціями інших людей: інтуїтивне і раціональне розуміння чужих емоцій; регулювання почуттів; – оцінювання емоцій інших людей: за невербальними проявами; на основі емпатії; – рефлексія: самоаналіз себе з точки зору партнера по спілкуванню, ситуативний, поведінковий, ретроспективний різновиди рефлексії 	<ul style="list-style-type: none"> – Методика дослідження емоційного інтелекту Н. Холла; – тест Д. Гоулмана; – тест дослідження емоційного інтелекту (EmIn) Д. В. Люсіна; – опитувальник емоційного інтелекту Н. С. Шутте; – тест емоційного інтелекту Мейера – Селовея – Карузо; – глобальний тест емоційного інтелекту (GEIT); – методика діагностики рівня емпатійних здібностей В. В. Бойка; – шкала емоційного відгуку А. Меграбяна, Н. Епштейна; – вивчення рівня емпатії І. М. Юсупова; – тест вивчення рефлексії А. В. Карпова

Джерело: складено автором [1–10].

Дослідження лінгвістичного інтелекту здійснюється на основі аналізу активного та пасивного словника, словникових дефініцій, висловлювань, індуктивних суджень, дискурсу, діалогічного і монологічного мовлення. Вивчення соціального інтелекту проводиться шляхом оцінки адаптивних функцій, статусно-рольових характеристик, соціально-психологічної проникності, антиципації, соціальної активності. Перевірку емоційного

інтелекту здійснюють за допомогою з'ясування ролі мотиваційної складової, емоційного самопізнання, виразності емоцій, емоційного самоконтролю, емпатії та рефлексії, вміння керувати емоціями інших. Дослідження інтелектуального регулювання комунікації має широкі перспективи у плані аналізу ментальної системи поведінкових стратегій, що формують тип індивідуального реагування у різних комунікативних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Брежнева О. Г. Логіко-математичний інтелект у концепціях інтелектуального розвитку Ж. Піаже і Г. Гарднера / О. Г. Брежнева // Актуальні проблеми науки і освіти. – Маріуполь : МДУ, 2016. – С. 99–101.
2. Бурлачук Л. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Бурлачук, С. Морозов. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 528 с.
3. Гарднер Г. Структура разума: теория множественного интеллекта / Говард Гарднер. – М. : И. Д. Вильямс, 2007. – 512 с.
4. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 5. – С. 45–57.
5. Кириленко Т. С. Самоаналіз емоційних переживань як вияв емоційної компетентності особистості / Т. С. Кириленко, О. А. Льошенко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2013. – Вип. 18. – С. 146–152.
6. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести : навч.-метод. посіб. / Л. А. Ковбасюк, Н. В. Романова. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.
7. Конверський А. Є. Логіка : підруч. / А. Є. Конверський. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.
8. Косовець В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Василь Іванович Косовець ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009. – 204 с.
9. Михайлова Е. С. Социальный интеллект: концепции, модели, диагностика / Е. С. Михайлова. – СПб. : Изд. СПбГУ, 2012. – 266 с.

10. Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Я. Л. Морено ; пер. с англ. – М. : Академический проект, 2001. – 384 с.
11. Науменко О. С. Соціальний та емоційний інтелект як складові соціальної обдарованості / О. С. Науменко // Актуальні проблеми психології. – Т. VI : Психологія обдарованості. – Вип. 8. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 147–155.
12. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. – К. : Академвидав, 2010. – 429 с.
13. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. / Д. Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ-М, 2001. – 672 с.
14. Mayer J. D. The Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT): User's manual / J. D. Mayer, P. Salovey, D. R. Caruso. – Toronto : Multi-Health Systems, 2002.
15. Schutte N. S. Development and validation of a measure of emotional intelligence / N. S. Schutte, J. M. Malouff, L. E. Hall, D. J. Haggerty, J. T. Cooper, C. J. Golden et al. // Personality and Individual Differences. – 1998. – № 25. – С. 167–177.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Brezhnieva O. H. Lohiko-matematychnyi intelekt u kontseptsiakh intelektualnoho rozvytku Zh. Piazhe i H. Hardnera / O. H. Brezhnieva // Aktualni problemy nauky i osvity. – Mariupol : MDU, 2016. – S. 99–101.
2. Burlachuk L. Slovar'-spravochnik po psihodiagnostike / L. Burlachuk, S. Morozov. – 2-e izd. – SPb. : Piter, 2003. – 528 s.
3. Gardner G. Struktura razuma: teorija mnozhestvennogo intellekta / Govard Gardner. – M. : I. D. Vil'jams, 2007. – 512 s.
4. Karpov A. V. Refleksivnost' kak psihicheskoe svojstvo i metodika ee diagnostiki / A. V. Karpov // Psihologicheskij zhurnal. – 2003. – T. 24. – № 5. – S. 45–57.
5. Kyrylenko T. S. Samoanaliz emotsiinykh perezhyvan iak vyiv emotsiinoi kompetentnosti osobystosti / T. S. Kyrylenko, O. A. Loshenko // Aktualni problemy sotsiologhii, psykholohii, pedahohiky. – 2013. – Vyp. 18. – S. 146–152.
6. Kovbasiuk L. A. Suchasni linhvistychni teorii: lektsiini, praktychni, samostiini moduli ta testy : navch.-metod. posib. / L. A. Kovbasiuk, N. V. Romanova. – Kherson : Vyd-vo KhDU, 2008. – 96 s.

7. Konverskyi A. Ye. Lohika : pidruch. / A. Ye. Konverskyi. – 5-te vyd., pererob. ta dop. – K. : Tsentr uchbovoi literatury, 2015. – 320 s.
8. Kosovets V. I. Rozvytok sotsialnoi aktyvnosti molodi v umovakh sotsiokulturnoho seredovyshcha sela : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / Vasyl Ivanovych Kosovets ; Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2009. – 204 s.
9. Mihajlova E. S. Social'nyj intelekt: koncepcii, modeli, diagnostika / E. S. Mihajlova. – SPb. : Izd. SPbGU, 2012. – 266 s.
10. Moreno J. L. Sociometrija: Jeksperimental'nyj metod i nauka ob obshhestve / J. L. Moreno ; per. s angl. – M. : Akademicheskij proekt, 2001. – 384 s.
11. Naumenko O. S. Sotsialnyi ta emotsiinyi intelekt iak skladovi sotsialnoi obdarovanosti / O. S. Naumenko // Aktualni problemy psykholohii. – T. VI : Psykholohiia obdarovanosti. – Vyp. 8. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2012. – S. 147–155.
12. Palii A. A. Dyferentsialna psykholohiia : navch. posib. / A. A. Palii. – K. : Akademvydav, 2010. – 429 s.
13. Rajgorodskij D. Ja. Prakticheskaja psihodiagnostika. Metodiki i testy : ucheb. posob. / D. Ja. Rajgorodskij. – Samara : BAHRAH-M, 2001. – 672 s.
14. Mayer J. D. The Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT): User's manual / J. D. Mayer, P. Salovey, D. R. Caruso. – Toronto : Multi-Health Systems, 2002.
15. Schutte N. S. Development and validation of a measure of emotional intelligence / N. S. Schutte, J. M. Malouff, L. E. Hall, D. J. Haggerty, J. T. Cooper, C. J. Golden et al. // Personality and Individual Differences. – 1998. – № 25. – C. 167–177.

Received January 9, 2018

Revised February 1, 2018

Accepted March 5, 2018